

היום נלמד בעזרת ה':

זבחים דף מג

(בעמ' הקודם)

משנה: חייב כרת ב'פיגול' שייך רק ב'דבר שיש לו מתירין', כגון בקרבן שלמים שזריקת הדם מתירה את בשר השלמים באכילה לאדם, וכן מתירה את הקטרת אימוריו על המזבח, ולכן אם הוא נעשה 'פיגול' האוכלו חייב כרת. וכן בשאר הקרבנות יש חייב כרת על 'פיגול' רק בדבר שיש לו 'מתיר', אבל אין חייב כרת בדבר שהוא בעצמו 'מתיר' אחרים, או בדבר שאין לו 'מתיר'.

ואלו דברים שאין חייבין עליהם משום פיגול: כלומר שאם אכלן לא חייב כרת.

הקומץ: אם קמץ את המנחה על מנת לאכול את השיריים למחר, שבכך התפגלה המנחה, האוכל את הקומץ לא חייב כרת, כיון שהפיגול חל רק על דבר שיש לו מתירין אחרים, אבל הקומץ אין דבר אחר מתירו, אלא הוא בעצמו מתיר את שירי המנחה באכילה. וכן כל הדברים המנויים במשנתנו, כגן הקטורת וכו' אין דבר אחר מתירן.

הלבונה: הלבונה נקטרת עם הקומץ, והיא בעצמה מתירה את שירי המנחה באכילה (כמו שהקומץ מתיר), ואין לה מתיר אחר.

ומנחת כהנים: מנחת נדבת כהנים, והיא עולה כולה כליל ואינה נקמצת, וא"כ אין דבר אחר מתירה. (כלומר הקומץ מתיר את המנחה באכילה, וא"כ לסתם מנחה יש דבר אחר המתירה, אבל למנחת כהנים אין דבר אחר המתירה שהרי היא לא נקמצת אלא מוקטרת כולה).

ומנחת כהן משיח: חביתי כהן גדול שהוא מקריב בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וגם היא עולה כליל ואינה נקמצת.

והדם: הדם של הקרבנות הוא המתיר שלהם, ולו עצמו אין מתירין.

והנסכים הנאין בפני עצמן: יש קרבנות הבאים עם מנחת נסכים. מנחה זו עולה כליל בלא קמיצה. אם הביא את הקרבן בלא הנסכים ולמחרת הביא את הנסכים, לכו"ע אם המנחת נכסים מפוגלת אין באכילתה כרת משום פיגול, בגלל שאין למנחה מתירין.

אבל אם הביא את קרבן עם המנחת נסכים שלו, לדעת רבי מאיר יש באכילתה כרת בגלל שהקרבן מתיר את המנחה, אם כן יש לה מתירין. אבל לדעת חכמים אפילו מנחה הבאה עם הקרבן אין לה מתירין, כי בגלל שאפשר להביא את המנחה ביום אחר, בהכרח שהיא מתירה את עצמה והקרבן אינו מתיר אותה.

לוג שמן של מצורע: אחרי סיום העבודות בשמן, שירייו נאכלים לכהנים. מצורע המביא את קרבן האשם עם הלוג שמן ונתפגל האשם. לדעת ר' שמעון אין חייבין על אכילת השמן משום פיגול. למרות שרק לאחר נתינת דם האשם ניתן לתת את השמן, בכל אופן מכיון שיכול להביא את השמן, מתברר שהאשם אינו המתיר שלו. ומכיון שאין לו מתירין אין כרת על אכילתו. לדעת רבי מאיר חייבים על אכילת השמן כרת משום פיגול, כי דם האשם נחשב המתיר שלו.

וכל שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח חייבין עליו משום פיגול: כגון קרבן עולה שדמה מתיר את בשרה להקרבה למזבח, והוא גם מתיר את העור שלה לכהנים להשתמש בו. וכן עולת העוף דמה מתיר את בשרה למזבח. ואילו חטאת העוף דמה מתיר את בשרה לאכילה לכהנים.

פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים: מתן דמם נעשה בפנים בהיכל, והאימורים מוקטרים על המזבח החיצון. מתן דמם מתיר את אימוריהן ליקרב. ולכן לדעת ת"ק אם פיגל בדם נתפגלו הפרים וחייב כרת על אכילתם (כי הרי יש לאימורין מתירין והוא הדם). אבל לדעת ר' שמעון אין חיוב כרת על אכילת פיגול כזה, בגלל שהדם של הפרים הללו אינו ניתן על מזבח החיצון, ואת דין פיגול לומדים מקרבן שלמים שדמם ניתן על המזבח החיצון. ולכן כאן אין חייבים על אכילתם כרת משום פיגול (למרות שחל עליהם דין פיגול).

נמרא: אמר עולא: אם קמץ את המנחה על מנת לאכול את שיריה חוץ לזמנה, היא התפגלה. ואם לקח את הקומץ והעלהו על גבי המזבח, פקע פיגולו ממנו.

והטעם, כי אם הקומץ מביא את 'אחרים' לידי פיגול כלומר את השיריים, אז אותו עצמו לא כל שכן?

קושיא: מאי קאמר? לא מוכן טעמו של עולא. הרי הדין שהוא בא לומר זה שמתבטל מהקומץ איסור פיגול בהקטרה. אך בטעם לדבריו הוא אומר הפוך, שכל שכן שהקומץ מקבל איסור פיגול.

תירוץ: הכי קאמר, אם אינו מתקבל היאך מביא אחרים לידי פיגול: כוונתו כן. כדי שהקומץ יעשה את השיריים פיגול הוא חייב להיות מוקטר על המזבח. ולכן לא יתכן שההקטרה שלו עצמה תהיה פסולה, כי אז היא לא היתה יכולה לעשות את השיריים פיגול.

קושיא: מאי קא משמע לן? מה בא עולא להשמיע לנו בכך שהקומץ שעלה למזבח מתבטל ממנו איסור פיגול. אם לומר שאין חייבים על אכילתו כרת משום פיגול, הרי כבר למדנו זאת במשנתנו "אלו דברים שאין חייבין עליהם משום פיגול הקומץ והקטרת והלכונה וכו'".

אלא דאם עלו לא ירדו: אלא ללמד שאם עלה הקומץ למזבח כבר לא מורידים אותו. הרי גם את זה למדנו במשנה לקמן. בשר הלן (= שעבר עליו לילה), וכן בשר שיצא מחוץ לעזרה, או בשר טמא, ובשר שנשחט במחשבת פיגול של חוץ לזמנו, או במחשבת חוץ למקומו. בכל האופנים הללו אם עלה למזבח לא ירד.

ואלא דאם ירדו יעלו: אלא ללמד שאם עלה הקומץ והורידו אותו, מחזירים אותו בחזרה למזבח, (כי ברגע שהוא עלה פעם ראשונה פקע ממנו איסור פיגול). אך זה אינו נכון, כי למדנו במשנה שם הפוך! שאם ירדו לא יעלו.

תירוץ: לא צריכא שמשלה בהן האור: מדובר שהאש כבר התחילה לאכול את הבשר, ולכן אם ירדו יעלו כי הם כבר נעשו 'לחמו של מזבח'. ואילו הברייתא האומרת שלא יעלו, מדברת במקרה שלא משלה בהן האש.

קושיא: הא נמי אמרה עולא חדא זימנא וכו': הרי עולא כבר אמר זאת בפעם אחרת.

תירוץ: מהו דתימא הני מילי אבר דמחבר, אבל קומץ דמיפרת אימא לא. קמ"ל: מדברי עולא שם היינו חושבים שכל זה דוקא כשהאש משלה באיבר של קרבן

שהוא יחידה אחת, ולכן אם משלה האש בחלק מהאיבר, כל האיבר נעשה לחמו של מזבח. אבל בקומץ של מנחה שהוא גרגירים נפרדים, אם האש משלה בחלק מהקומץ החלק השני לא נעשה לחמו של מזבח. קמ"ל שכן.

אמר רב אחאי: לפי זה, אם לקח קומץ שנתפגל, וחילק אותו לשני חלקים. חצי הניח על הקרקע וחצי העלה למזבח, והאש משלה בחצי שעל המזבח. מעלים למזבח גם את החצי המונח על הקרקע, כי הוא נעשה לחמו של מזבח.

*

אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן - הפיגול והנותר והטמא שהעלן לגבי מזבח פקע איסור מהן: לגבי פיגול פקע איסורו ואם ירד מהמזבח מעלים אותו בחזרה. ולגבי טמא או נותר פקע האיסור לגבי היתר אכילתם.

אמר רב חסדא: 'מרי דיכי' = בעל השמועה הזו! וכי המזבח הוא 'מקוה טהרה' לטהר את הבשר הטמא?

אמר רבי זירא שמשלה בהן האור: מדובר במקרה שכבר משלה בהם האש של המזבח, וכדלעיל.

מתיב ר' יצחק בר ביסנא: **"והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו, ונקרתה הנפש ההוא מעמיה"** מכאן לומדים שטמא האוכל בשר קודש חייב כרת. אלא שלא מפורש בפסוק שהאדם טמא ולא הבשר, ואדרבא מלשון "עליו" משמע שהבשר טמא ולא האדם. ומבארים 'אחרים' שלומדים זאת מהמילה "עליו", דהיינו מדובר בדבר שהטומאה נמצאת עליו והיא יכולה לפרוח ולצאת ממנו. וזהו אדם טמא שיכול לטהר מהטומאה. ואילו בשר טמא אינו יכול לטהר. ומכאן שהפסוק מדבר על אדם טמא.

ואם איתא, הרי טומאה פורחת ממנו על ידי האור: אך אם בשר קודש טמא שעולה למזבח פוקעת ממנו הטומאה, אם כן גם לבשר יש אפשרות לטהר מהטומאה, ונופל הלימוד של 'אחרים'!

תירוץ: **אמר רבא על ידי מקוה קאמרינן:** הפסוק מתכוין לטהרה במקוה. רק האדם יכול לטהר במקוה ולא הבשר. **קושיא:** **מידי מקוה כתיב?** האם כתוב בפסוק איך הדבר אמור לטהר, אם במקוה או בדבר אחר?

אלא אמר רב פפא בבשר שלמים עסקינן דלא חזי להקרבה: בפסוק מדובר בבשר שלמים שאינו ראוי להקרבה במזבח (כי הוא נאכל), ולכן אין לו אפשרות להטהר על ידי עליה למזבח.

רבינא אמר: לומדים זאת מ"וטומאתו עליו" דהיינו שהטומאה יכולה לפרוח ממנו כשהוא נמצא באותו המצב כמו שהיא עלתה עליו. אבל בשר שעלה למזבח הטומאה פורחת מנו רק לאחר שהוא נחסר על ידי האש שהתחילה לאכול אותו. ולכן בהכרח מדובר בפסוק באדם, שהוא יכול להטהר על ידי מקוה כשהוא באותו המצב שקיבל בו את הטומאה.

הגמרא חוזרת לדברי הברייתא הנ"ל

גופא. "וטומאתו עליו" בטומאת הגוף הכתוב מדבר. שואלת הברייתא: אתה אומר בטומאת הגוף, או אינו אלא בטומאת בשר? שהרי הפסוק מתחיל לדבר על האדם בלשון נקבה "והנפֿש אֶשֶׁר תֹּאכַל בְּבֶשֶׂר מִזְבַּח הַשְּׁלָמִים" ואחר כך עובר לדבר בלשון זכר "וְטִמְאַתּוֹ עָלָיו" ולכאורה משמע שהבשר טמא.

הברייתא מביאה 4 תשובות של ארבעה תנאים (ת"ק, רבי יוסי, רבי, אחרים).

נאמר כאן טומאתו וכו': נאמר בפסוק שלנו (בחומש ויקרא) "וטומאתו עליו", ונאמר להלן (בחומש דברים) לענין טמא הבא אל המקדש "טומאתו בו". ודורשים גזירה שווה מהמילה "טומאתו", מה להלן בטומאת הגוף הכתוב מדבר אף כאן בטומאת הגוף הכתוב מדבר.

ר' יוסי אומר: מכיון שהפסוק מדבר על "זבח השלמים" בלשון רבים, היה עליו לומר שהטומאה "עליהם" בלשון רבים, ולא "וטומאתו עליו" בלשון יחיד. אלא בהכרח שהוא מדבר על האדם שהאדם טמא, ולא על הבשר.

רבי אומר: בפסוק שלאחר הפסוק שלנו כתוב "וּנְפֶשׁ כִּי תִגַע בְּכָל טָמֵא בְטִמְאַת אָדָם אוּ בְבִהְמָה טָמְאָה אוּ בְכָל שֶׁחָץ טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֶשֶׁר לַה' וּנְכַרְתָּהּ הַנְּפֶשׁ הַהוּא מְעֵמִיָּה". מלשון "ואכל" מוכח שהפסוק מדבר על האדם טמא האוכל, וכך גם בפסוק שלנו מדובר על אדם טמא. להלן תבאר הגמרא את הראייה.

אחרים אמרו: את דבריהם הביא ר' יצחק בר ביסנא למעלה. עד כאן הברייתא.

אמר מר - 'רבי אומר ואכל בטומאת הגוף הכתוב מדבר'. מאי משמע?
הגמרא חוזרת ומבארת את הלימוד של רבי.

אמר רבא: כל פסוק שלא פירש אותו רב יצחק בר אבודימי, וכל ברייתא שלא פירש אותה רב זעירי, אינם מתבארים כראוי. רבא מביא את ביאורו של רב יצחק בר אבודימי בלימוד של רבי.

הכי אמר ר' יצחק בר אבודימי וכו': הפסוק מתחיל בלשון נקבה עובר ללשון זכר ומסיים בלשון נקבה. **"וְנִפְשׁ כִּי תִגַּע בְּכֹל טָמֵא בְּטָמְאֵת אָדָם אוּ בַבְּהֵמָה טָמְאָה אוּ בְכֹל שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר זָבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּיָהּ"**. וכך גם בפסוק שלנו, הוא מתחיל בלשון נקבה עובר ללשון זכר ומסיים בלשון נקבה **"וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשַׂר מִזְבַּח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטָמְאָתוּ עָלָיו, וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּיָהּ"** ולכן אין זו קושיא שינוי הלשון בין זכר לנקבה.

אמנם הסיבה שאנו מפרשים את הפסוק באדם טמא, בגלל שהפרשה שם קודם לכן עוסקת באדם טמא, ומסתבר שהיא ממשיכה לעסוק באותו נושא.

הברייתא שפירשה זעירי

מתניתא. דתניא אם נאמרו קלות וכו': באיסור אכילת קודש נאמרו שני אופנים, אחד קל ואחד חמור. הברייתא שואלת למה נאמרו גם החמורות וגם הקלות? ומשיבה - אם היה נאמר רק האופן הקל, הייתי אומר שעל האופן הקל של אכילת קודש בטומאה, הוא עובר בלאו וחייב מלקות. ועל האופן החמור של אכילת קודש בטומאה, הוא חייב מיתה. לכן נאמר גם האופן החמור, ללמדנו שחייב עליו רק מלקות.

מאידך, אם היה נאמר רק האופן החמור, הייתי אומר שדוקא על האופן החמור הוא חייב מלקות, אבל על האופן הקל הוא פטור לגמרי. ולכן נאמר גם האופן הקל, ללמדנו שעל שני האופנים הוא חייב מלקות. עד כאן הברייתא, והגמרא מבארת.

מאי קלות ומאי חמורות? אילימא 'קלות' מעשר 'חמורות' תרומה: אם נפרש שהמקרה הקל הוא אכילת מעשר שני בטומאה, והמקרה החמור הוא אכילת תרומה בטומאה. קשה על כך שתי קושיות.

'הייתי אומר במיתה?' **השתא נמי הא במיתה:** הברייתא אומרת שאם היה כתוב רק המקרה הקל הייתי אומר שהמקרה החמור במיתה. אבל לאחר שכתוב המקרה החמור אנו יודעים שגם הוא רק במלקות. וקשה, הרי באמת האוכל תרומה בטומאה אכן חייב מיתה!

ותו, 'ואי לא נאמר הייתי אומר במיתה' דיו לבא מן הדין להיות כנדון: אם היה כתוב רק המקרה הקל שחייב עליו מלקות, איך היינו אומרים שעל המקרה החמור הוא חייב מיתה? הרי הסיבה שהיינו בכלל מחייבים במקרה החמור, בגלל קל וחומר מהמקרה הקל. אך יש לנו כלל 'דיו לבא מן הדין להיות כנדון', ולכן אם אתה לומד מקרה חמור בקל וחומר ממקרה קל, אתה צריך לחייב במקרה החמור כמו במקרה הקל ולא יותר (דהיינו מלקות ולא מיתה).

אלא קלות טומאת שרץ חמורות טומאת מת: המקרה הקל הוא אדם שנטמא בטומאת שרץ, והמקרה החמור אדם שנטמא בטומאת מת.

ובמאי? ובמה מדובר? אם מדובר בטמא שאוכל תרומה. קשה על כך שתי קושיות.

אידי ואידי הוא במיתה: בין בטומאת שרץ ובין בטומאת מת הוא חייב מיתה.

ותו, 'לכך נאמרו חמורות זבלאו' הא במיתה היא! הברייתא אומרת שהתורה כתבה את המקרה החמור ללמד שחייב עליו רק מלקות. אך כאמור זה אינו נכון כי חייב עליו מיתה.

ואי באכילת מעשר וכו': ואם מדובר בטמא שאוכל מעשר שני, (שאז בין בטומאת שרץ ובין בטומאת מת חייב רק מלקות), גם כן קשה. כי הברייתא אומרת 'אם לא נאמרו חמורות הייתי אומר על החמורות במיתה'. אך קשה על כך כנ"ל, מכיון שלומדים טומאת מת מטומאת שרץ 'דיו לבא מן הדין להיות כנדון' במלקות ולא במיתה.

זעירי מתרץ: אכן 'קלות' זו טומאת שרץ ו'חמורות' זו טומאת מת. וכך אומרת הברייתא. אילו נאמר בתורה רק איסור אכילת קודש בטומאת שרץ, ולא היה נאמר האיסור של אכילת קודש בטומאת מת. והיה נאמר בתורה האיסור באכילת מעשר שני (בטומאת שרץ) וכן האיסור אכילת תרומה (בטומאת שרץ), שבמעשר שני חייב מלקות ובתרומה חייב מיתה.

הייתי אומר, הרי 'על הקלות בלאו' כלומר על מעשר שני חייב מלקות, ו'על החמורות במיתה' כלומר על תרומה חייב מיתה. אם כן מכיון שעל טומאה קלה של שרץ חייב מיתה באכילת תרומה החמורה, אם כן גם במקרה שיאכל מעשר שני קל בטומאת מת החמורה יתחייב מיתה. כי הייתי חושב שכשיש צד חמור בדבר קל חייב מיתה, ואין הבדל אם הטומאה חמורה או המאכל חמור. ולכן מלמדת התורה שבאכילת מעשר שני בטומאת מת חייב רק מלקות. (כי הדבר תלוי דוקא בחומרת המאכל. באכילת תרומה החמורה חייב מיתה אפילו בטומאת שרץ, ואילו באכילת מעשר שני חייב רק מלקות אפילו בטומאת מת).